

Η χοντροκέφαλη κυρία Μέρκελ στις πορτοκαλί σελίδες

το χρέος, το κράτος και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα

*Δεν έχουμε αιώνιους συμμάχους, ούτε διαρκείς εχθρούς.
Τα συμφέροντά μας είναι αιώνια και διαρκή·
αυτά έχουμε χρέος να ακολουθούμε*

*Υποκόμης Πάλμερστον,
υπουργός εξωτερικών της Μεγάλης Βρετανίας, 1848.*

1. Η κυρία Μέρκελ δεν σκαμπάζει πώς δουλεύει η καπιταλιστική οικονομία

Χαμός γίνεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση! Οι προϋπολογισμοί του γαλλικού, του ιταλικού, του βελγικού και άλλων κρατών κατατέθηκαν για άλλη μια φορά «ελλειμματικοί». Αυτό σε μετάφραση σημαίνει ότι όλοι αυτοί προβλέπουν πως την επόμενη χρονιά (το 2015) τα έσοδά τους θα είναι μικρότερα από τα έξοδά τους κατά ένα ποσό που, αν συγκριθεί με το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν τους, βγαίνει πάνω από 3%, δηλαδή θα χρεωθούν κι άλλο στις «αγορές». Η όλη υπόθεση βγήκε στις εφημερίδες με τίτλους όπως «Το Παρίσι Αγνοεί Βερολίνο και Βρυξέλλες». Η κακιά κυρία Μέρκελ και τα νεοφιλελεύθερα μαντρόσκυλα που φυλάνε την καγκελαρία βγάλανε καντήλες, γκρινιάξαν και τσινίσανε, οι άλλοι τους είπαν κάτι ηρωικά σε στυλ «δεν είμαστε παιδάκια ρε, είμαστε κράτη» και τελικά οι Γερμανοί είπαν προς το παρόν να το πιουν κι ετούτο το πικρό ποτήριον, και βλέπουμε.¹

Εν τω μεταξύ, μια ενδιαφέρουσα συζήτηση εξελισσόταν στις πορτοκαλί σελίδες των ελληνικών εφημερίδων. «Ενδιαφέρουσα», τρόπος του λέγειν βέβαια. Όπως όλοι ξέρουμε, η γλώσσα στην οποία γράφονται οι πορτοκαλί σελίδες δεν είναι ακριβώς ανθρώπινη. Από την άλλη όμως, βρίσκουμε πως, αν ξεπεράσει κανείς το πρόβλημα της γλώσσας, έχει κάποια πράγματα να μάθει ακόμη και από τα μαντζερίστικα ιερογλυφικά. Δίχως χρονοτριβές λοιπόν, παίρνουμε βαθιά ανάσα και ανατρέχουμε σε ένα εκτενές δείγμα κρυπτικής πορτοκαλί οικονομολογίας:

Η ΕΚΤ πρέπει να ξεκινήσει τις αγορές ομολόγων (...) Πρέπει να ληφθούν πιο ριζοσπαστικά μέτρα. Η ευρωπαϊκή νομοθεσία απαγορεύει λύσεις που θεωρούνται καθιερωμένες σε άλλες οικονομίες, σαν τις αγορές νεοεκδοθέντων ομολόγων από την ΕΚΤ. Η ιδανικότερη νομική επιλογή θα ήταν μια μεγάλη αύξηση δαπανών σε υποδομές σε συνδυασμό με αγορές κρατικών ομολόγων από την ΕΚΤ. Οπότε, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων θα μπορούσε να ξεκινήσει την υλοποίηση προγράμματος επενδύσεων της τάξεως των 300 δις. ευρώ για την κατασκευή σιδηροδρόμων υψηλών ταχυτήτων ή περισσότερο ενοποιημένων δικτύων ηλεκτρικής ενέργειας.²

Αφού ξεπεράσουμε την πρώτη αίσθηση ναυτίας, καταλαβαίνουμε ότι η λύση που προτείνει το έγκυρο περιοδικό The Economist για την σωτηρία της Ευρωζώνης είναι μία, απλά επαναλαμβάνεται τρεις φορές σε μια παράγραφο για να την εμπεδώσουμε: Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα πρέπει να αγοράσει «νεοεκδοθέντα κρατικά ομόλογα». Αντιλαβού; Όχι. Η ΕΚΤ δεν καταλαβαίνει με τίποτα αυτή την απλή λύση, που άλλωστε θεωρείται «καθιερωμένη σε άλλες οικονομίες». Ορμώμενος από αυτή την ασυνάρτητη συμπεριφορά, ο Economist βαφτίζει το άρθρο του «Η Αυτοκαταστροφική Στάση της Ευρωζώνης». Το έγκριτο περιοδικό δεν ήταν μόνο του στην προτασιολογία. Σύμφωνα με την Ξένια Κουναλάκη της Καθημερινής για παράδειγμα, «η κοντόφθαλμη στρατηγική [της Γερμανίας] υπο-

νομεί τον τερματισμό της κρίσης στην Ευρωζώνη», όπου ως κοντόφθαλμη στρατηγική εννοείται βέβαια η ανεξήγητη εμμονή του γερμανικού κράτους στην «δημοσιονομική λιτότητα», τμήμα της οποίας είναι η κάθετη άρνηση να επιτρέψει στην ΕΚΤ να αγοράσει ομόλογα.³

Ας παρεμβάλουμε εδώ μια χρήσιμη μεταφραστική παρένθεση: «Ομόλογα» είναι κάτι χαρτιά που σου δίνει ένα κράτος όταν του δανείσεις λεφτά, ένα συμβόλαιο δανεισμού. Μετά, εσύ που δανείσεις λεφτά στο κράτος, μπορείς να κρατήσεις τα ομόλογα και να περιμένεις από το κράτος να σου επιστρέψει τα δανεικά συν τους τόκους σε συμφωνημένο χρόνο (οπότε κι εσύ επιστρέφεις τα ομόλογα), ή να πουλήσεις τα ομόλογα σε κάποιον άλλον και ας περιμένει αυτός πότε θα πληρωθεί. Οπότε η φράση του Economist «η ΕΚΤ να αγοράσει νεοεκδοθέντα κρατικά ομόλογα» σημαίνει ότι η ΕΚΤ πρέπει να δανείσει λεφτά, δισεκατομμύρια ευρώ, «στα κράτη - μέλη της Ε.Ε.»

Και πού θα τα βρει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα τα λεφτά για να δανείσει τους διψασμένους «εταίρους»; Το ερώτημα γίνεται περισσότερο κατανοητό αν ανατρέξουμε στους τρόπους με τους οποίους η συγκεκριμένη πρακτική έχει καταστεί «καθιερωμένη σε άλλες οικονομίες». Που λέτε, αυτή η «καθιέρωση» δεν είναι πολύ παλιά, συγκεκριμένα κρατάει κάπου πέντε χρόνια για τα πρωτόπορα κράτη που την εφαρμόζουν, δηλαδή τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία και άγνωστο χρόνο για όλα τα υπόλοιπα όπως η Μεγάλη Βρετανία και η Κίνα. Το πράγμα πάει ως εξής: Οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία, όπως κάθε καπιταλιστικό κράτος, διαθέτουν έναν μηχανισμό που λέγεται «κεντρική τράπεζα». Αυτός ο οργανισμός έχει δικαίωμα να τυπώνει χρήμα. Η υπόθεση «αγορά ομολόγων» είναι περισσότερο χυδαία απ' ό,τι αφήνει να φανεί η μαντζερίστικη ορολογία, δηλαδή απλά η κεντρική τράπεζα έχει μια τυπογραφική μηχανή, αγοράζει χαρτί και τυπώνει λεφτά.⁴ Έπειτα, με αυτά τα φρεσκοτυπωμένα λεφτά η κεντρική τράπεζα «αγοράζει ομόλογα» του κράτους της, δηλαδή δανείζει στο κράτος τα λεφτά που τύπωσε και παίρνει σε αντάλλαγμα άλλα χαρτιά που, όπως είπαμε, τα λένε ομόλογα. Το κράτος έπειτα μπορεί να πάρει αυτά τα λεφτά και να τα κάνει ό,τι θέλει. Απ' ό,τι μας λένε, το κράτος βασικά χρησιμοποιεί το φρεσκοτυπωμένο χρήμα της κεντρικής του τράπεζας για να χρηματοδοτήσει δημόσια έργα με στόχο «την μάχη με την ανεργία», την «τόνωση της ζήτησης» και άλλα τέτοια.

Η όλη διαδικασία έχει πάρει το όνομα «ποσοτική χαλάρωση» και η έκταση στην οποία διεξάγεται στην περίπτωση των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας είναι τεράστια. Έπειτα από πέντε χρόνια τυπώματος χρήματος, το κράτος των ΗΠΑ χρωστάει στην κεντρική του τράπεζα 4 τρισεκατομμύρια δολάρια.⁵ Στην περίπτωση του ιαπωνικού κράτους, η «ποσοτική και ποιοτική χαλάρωση» της ιαπωνικής οικονομίας υπολογίζεται σε 570 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως, εδώ και τρία περίπου χρόνια.⁶

Δυστυχία αγαπητοί αναγνώστες! Ακόμη και μετά τις χρήσιμες μεταφράσεις μας, η εικόνα της παγκόσμιας καπιταλιστικής οικονομίας παραμένει ακατανόητη!

Γιατι κοιτάξετε τι μας λένε: από τη μια υπάρχουν προβλήματα- κρίση, ανεργία, μειωμένη ανάπτυξη, μετανάστες στον Άγιο Παντελεήμονα και πάει λέγοντας. Από την άλλη όμως έχουν βρεθεί επιστημονικές λύσεις, εμπνεύσεις των πιο καλοσπουδαγμένων ειδικών: τυπώνεις χρήμα από το μηδέν, το δανείζεις στο κράτος και να η ανάπτυξη. Μάλιστα, όπως έχει παρατηρήσει ο Μαρξ, αυτό το χρήμα υπάρχει δύο φορές· μία με τη μορφή του νομίσματος και μία με τη μορφή του ομολόγου στην κατοχή της τράπεζας που μπορεί να το πουλήσει και να πάρει σε αντάλλαγμα άλλο χρήμα. Η καπιταλιστική κρίση εξαφανίζεται χάρις σε μαγικά οικονομικά κόλπα. Εκτός από αυτό το μεγάλο πλεονέκτημα, η όλη διαδικασία έχει αριστερό κείνσιανό άρωμα, οπότε είναι ικανοποιημένοι μέχρι και οι οικονομολόγοι του Σύριζα. Όλοι χαίρονται με ετούτη τη σολομώντσιο λύση, εκτός από την κυρία Μέρκελ! Βαυαρικά χοντροκέφαλη, η κυρία Μέρκελ δεν σκαμπάζει γρι από νέες ιδέες (του 19^{ου} αιώνα). Χιτλερικά αυτοκαταστροφική, η κυρία Μέρκελ προτιμάει να τυραννάει τους εταίρους της από το να αφήσει την ΕΚΤ να τους δανείσει όσα χρειάζονται, κι αυτοί να λύσουν τα προβλήματά τους κατασκευάζοντας σιδηροδρόμους υψηλών ταχυτήτων για να κάνουμε βόλτες εμείς οι Ευρωπαίοι. Κοντόφθαλμη και αρτηριοσκληρωτική, για να μην πούμε σκέτα κακίστρω, η κυρία Μέρκελ «υπονομεύει τον τερματισμό της κρίσης στην ευρωζώνη», απλά γιατί δεν μπορεί να καταλάβει πώς δουλεύει η καπιταλιστική οικονομία.

Όποιος βρίσκει ικανοποιητική την εξήγηση της καπιταλιστικής κρίσης μέσω βαυαρικής χοντροκεφαλιάς μπορεί να σταματήσει εδώ. Οι υπόλοιποι θα πρέπει να συνεχίσουμε ξεκινώντας από την υπενθύμιση ορισμένων επιπλέον λειτουργιών της «ποσοτικής χαλάρωσης».

2. Ο εμπορικός πόλεμος

Οραία που λέτε η «ποσοτική χαλάρωση», αλλά καμιά φορά έχει δίπλα και το «επιθετική» να της κάνει παρέα. Όσο για το πώς κολλάει η «επιθετικότητα» με μια κατά τα άλλα «καθιερωμένη» πρακτική, θα πρέπει να επισημάσουμε ότι το τύπωμα φρέσκου χρήματος σε μεγάλες ποσότητες τείνει να υποτιμά το νόμισμα του κράτους που τυπώνει σε σχέση με τα νομίσματα των υπόλοιπων κρατών. Το αποτέλεσμα της υποτίμησης του νομίσματος είναι η αύξηση των εξαγωγών του εθνικού καπιταλισμού και η μείωση των εισαγωγών. Το γιατί συμβαίνει αυτό, το έχουμε δει την προηγούμενη φορά που ασχοληθήκαμε με τέτοια ζητήματα. Ας πούμε ότι το 1 ευρώ κάνει 2 δολάρια και μια γερμανική πλάνη μάρκας «ARKU» κάνει 100.000 ευρώ. Στην Αμερική αυτή η μηχανή θα πουλιέται για 200.000 δολάρια. Ας υποθέσουμε τώρα ότι για κάποια τυχαία (ή όχι και τόσο) αιτία, το ευρώ «υποτιμάται έναντι του δολαρίου», οπότε αντί για δύο, φτάνει να κάνει ένα δολάριο. Τότε η ίδια εργαλειομηχανή, εξακολουθεί να κάνει 100.000 ευρώ στη Γερμανία, αλλά στις ΗΠΑ κοστίζει 100.000 δολάρια, δηλαδή το μισό απ' ό,τι πριν. Αντίστοιχα, οι τιμές των αμερικανικών προϊόντων που εισάγονται στη Γερμανία διπλασιάζονται. Το αποτέλεσμα είναι οι Γερμανοί καπιταλιστές να πουλούν περισσότερες εργαλειομηχανές και οι Γερμανοί εργάτες να αγοράζουν λιγότερα... ας πούμε χάρτινα χαρτιά.⁷

Δηλαδή η «ποσοτική χαλάρωση» δεν έχει μόνο εσωτερική λειτουργία (έλα να φτιάξουμε σιδηροδρόμους, να δουλέψουν οι εργάτες και να είναι όλοι ευτυχισμένοι). Διαθέτει και μια επιθετική εξωτερική λειτουργία. Προσέξτε γιατί είναι «επιθετική»: Σύμφωνα με τους ειδικούς της Morgan Stanley, «κάθε 10% διολίσθηση του ευρώ έναντι του δολαρίου ενισχύει την κερδοφορία των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων κατά 3 έως 4%».⁸ Όντως, μόνο τους τελευταίους 5 μήνες το ευρώ έχει υποχωρήσει έναντι του δολαρίου κατά 9%. Χαράς ευαγγέλια για τους Γερμανούς βιομήχανους, αλλά το πράγμα έχει και ουρά αφού η όλη φάση «μπορεί να είναι καλή για τους Αμερικανούς καταναλωτές, ωστόσο θα αρχίσει να αποτελεί πρόβλημα για τις αμερικανικές εξαγωγικές εταιρείες».⁹ Οπότε κλάμα για τους αμερικανούς βιομήχανους.

Χαρά οι Γερμανοί, κλάμα οι Αμερικάνοι. Η μαλακία με την «ποσοτική χαλάρωση» είναι ότι το παγκόσμιο διακρατικό εμπόριο είναι παίγνιο μηδενικού αθροίσματος. Αν κάποιο κράτος κάνει κόλπα για να «βελτιώσει το εμπορικό του ισοζύγιο» (να αυξήσει τις εξαγωγές σε σχέση με τις εισαγωγές), το «εμπορικό ισοζύγιο» κάποιου άλλου κράτους θα πάει κατά διαόλου. Οπότε αυτό το άλλο κράτος θα πρέπει να κάνει τα δικά του κόλπα για να ξανααυξήσει τις εξαγωγές του ή/και να ξαναμειώσει τις εισαγωγές του. Τα κόλπα που χρησιμοποι-

ούνται για αυτό που οι πορτοκαλί σελίδες λένε «βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου» δεν περιλαμβάνουν μόνο την «επιθετική ποσοτική χαλάρωση». Άλλος κρατάει το νόμισμά του φτηνό με το έτσι θέλω, ένας τομέας στον οποίο διαπρέπει το κινεζικό κράτος. Άλλος βάζει δασμούς στα εισαγόμενα εμπορεύματα και τους μεταμφιέζει σε περιβαλλοντικές ανησυχίες, τομέας στον οποίο διαπρέπει όλοι μαζί, θρηνώντας πικρά για το «φαινόμενο του θερμοκηπίου» και τα «μεταλλαγμένα». Άλλος τα κάνει όλα μαζί. Η συνισταμένη όλων αυτών των κινήσεων είναι ένας παγκόσμιος εμπορικός πόλεμος όλων εναντίον όλων που φουντώνει από το 2009 και μετά. Αν κανείς θέλει να δει συγκεκριμένα παραδείγματα με ινδικές αερομεταφορές, κινέζικα φωτοβολταϊκά και αμερικανικά μεταλλαγμένα, μπορεί να ανατρέξει στο τεύχος 35 όπου είχαμε κέφια και δίναμε και θεωρητική βάση στο όλο πράγμα.¹⁰ Για να συνοψίσουμε εκείνη την παλιά ενασχόληση με λίγα λόγια, η καπιταλιστική κρίση στριμώνει τα εθνικά αφεντικά όσο δεν παίρνει και η παγκοσμιοποίηση, για χάρη της οποίας τόσο και τόσο σύντροφοι έχουν κατά καιρούς ντυθεί ντομάτες, αντικαθίσταται με βήμα γοργό από έναν αναβιωμένο μερκαντιλισμό. Μερκαντιλισμός είναι εκείνο το είδος οικονομικής θεωρίας που άνθισε τον 16^ο αιώνα και ασχολούνταν κατά βάση με την προστασία της εθνικής παραγωγής από τις επιβουλές των εξωτερικών αντιπάλων.

Για να ξαναέρθουμε στην περίπτωση της κακιάς κυρίας Μέρκελ, το γερμανικό κράτος, όπως και όλα τα υπόλοιπα, συμμετέχει με τα μπουनिया στην επιστροφή του μερκαντιλισμού, μόνο που δεν χρησιμοποιεί την μέθοδο της «ποσοτικής χαλάρωσης». Το γερμανικό κράτος, παραδοσιακά χρησιμοποιεί την μέθοδο της «εσωτερικής υποτίμησης» που τόσο δημοφιλής έχει γίνει και για το ελληνικό κράτος τα τελευταία χρόνια. Αυτή η μέθοδος πάει ως εξής: για να κάνεις τις μαλακίες που φτιάχνει ο εθνικός καπιταλισμός «ανταγωνιστικές» και να εξάγεις περισσότερες από όσες εισάγεις από τους άλλους, πρέπει να υποτιμήσεις απευθείας την εργασία. Απλά να μειώσεις το κόστος εργασίας με το τσεκούρι, οπότε το εθνικό κεφάλαιο παράγει φτηνότερες μαλακίες και τις εξάγει πιο εύκολα στη μάπα του ανταγωνισμού. Για το ελληνικό κράτος η μέθοδος δεν δουλεύει πολύ καλά, γιατί πρέπει και οι μαλακίες που φτιάχνεις να είναι άξιες λόγου. Το γερμανικό κράτος όμως, που μια χαρά μαλακίες παράγει, από τόνους μέχρι υποβρύχια, χρησιμοποιεί την συγκεκριμένη μέθοδο σε τεράστια κλίμακα. Επειδή τα έχουμε πει αλλού και είναι πολλά, ας εστιάσουμε στην περίοδο από το 2004 και την περίφημη «διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης». Τότε, από το 2004 έως το 2007, η Ευρωπαϊκή Ένωση, που έως τότε είχε χρειαστεί πενήντα χρόνια για να αποκτήσει 15 μέλη, ξάφνου βρέθηκε με 27 μέλη. Διπλασιασμός των μελών μέσα σε τρία χρόνια, για μια μάζωξη που για να μαζέψει το πρώτο της μισό είχε χρειαστεί πενήντα χρόνια.

Αυτή η διεύρυνση, από τη μια επέκτεινε την αγορά που είχε στη διάθεσή του το γερμανικό κεφάλαιο για να κάνει τις εξαγωγές του. Γιατί, ας μην το ξεχνάμε, συμμετοχή ενός κράτους στην Ευρωπαϊκή Ένωση, εξ ορισμού σημαίνει ότι τα γερμανικά προϊόντα εισάγονται στην επικράτειά του δίχως τον παραμικρό δασμό. Από την άλλη, η ίδια διεύρυνση συγκέντρωσε στο εσωτερικό της Γερμανίας ένα σκασμό εργάτες από τις «νέες χώρες της Ε.Ε.». Όλοι αυτοί δεν δουλεύουν με όρους (δυτικο)γερμανικής εργατικής τάξης, αλλά με όρους που έχουν καταστρωθεί ειδικά για την περίπτωση τους από το 2004 και μετά. Σήμερα, γύρω στα οκτώ εκατομμύρια εργάτες δουλεύουν στο εσωτερικό του γερμανικού κράτους με μισθούς κάτω από 450 ευρώ. Πολλοί από αυτούς είναι Βούλγαροι και Ρουμάνοι «ευρωπαίοι πολίτες».¹¹

Με τέτοια εργαλεία, το γερμανικό κράτος κατάφερε να είναι μέσα στις τρεις πρώτες εξαγωγικές οικονομίες παγκοσμίως για ολόκληρη την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα και ενώ για όλους τους άλλους η παγκόσμια καπιταλιστική κρίση καλπάζει. Οπότε η κυρία Μέρκελ ούτε χοντροκέφαλη είναι, ούτε κοντόφθαλμη. Αν είχε χιούμορ (δυστυχώς, πιθανόν δεν έχει) θα αντιμετώπιζε με εύθυμη συγκατάβαση τις οικονομικές συμβουλές του αγγλοσαξονικού κόσμου, όπως αυτές που περιλαμβάνονται στην πρόσφατη «Εκθεση του ΔΝΤ για την Παγκόσμια Οικονομική Προοπτική»:

Οι μεγάλες πλεονασματικές οικονομίες της Ευρώπης έχουν το οικονομικό περιθώριο να αυξήσουν τις δαπάνες τους, να αυξήσουν τις εισαγωγές τους και με αυτό τον τρόπο να βοηθήσουν χώρες όπως η Ελλάδα, η Ιρλανδία, η Πορτογαλία και η Ισπανία να αναπτυχθούν και να καλύψουν το έδαφος που έχασαν κατά τη διάρκεια της κρίσης.¹²

ΜΕΓΑ ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΠΟΡΤΟΚΑΛΙΚΗΣ

Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν: Η αξία του συνόλου της εθνικής παραγωγής επί ένα έτος. Κοντολογίες, όλες οι μαλακίες που φτιάχνει ο εθνικός καπιταλισμός αποτιμημένες σε χρήμα.

Έλλειμμα/Πλεόνασμα του Προϋπολογισμού: Η διαφορά μεταξύ των εσόδων και των εξόδων του κράτους για ένα έτος. Το έλλειμμα/πλεόνασμα δεν μετριέται ως απόλυτο νούμερο, αλλά ως ποσοστό του ΑΕΠ, ώστε να συγκρίνεται με την κατάσταση άλλων κρατών.

Ελλειμματικός προϋπολογισμός: Όταν ένα κράτος προβλέπει ότι τα έσοδα θα είναι μικρότερα από τα έξοδα. Μιας και δεν υπάρχει άλλος τρόπος, η διαφορά καλύπτεται με δανεικά.

Ομολόγα: Συμβόλαια δανεισμού μεταξύ ενός κράτους και των δανειστών του. «Αγοράζω ομολόγα» σημαίνει δανειζώ ένα κράτος.

Ποσοτική χαλάρωση: Η διαδικασία τυπώματος χρήματος από την Κεντρική Τράπεζα ενός κράτους και δανεισμού του φρεσκοτυπωμένου χρήματος στο κράτος. Κατά συνέπεια, η Κεντρική Τράπεζα γεμίζει ομολόγα του κράτους της. Η όλη κατάσταση στα πορτοκαλέζικα ονομάζεται «υπερβάλλουσα ρευστότητα».

Δημόσιο χρέος: Το σύνολο των ομολόγων που έχει τυπώσει το εθνικό κράτος. Κατά τον Μάρξ, το μοναδικό πραγματικά δημόσιο πράγμα στον καπιταλισμό. Το δημόσιο χρέος αποτελεί μέτρο της καπιταλιστικής κρίσης. Το δημόσιο χρέος δεν ξεπληρώνεται ποτέ εξ ολοκλήρου. Το δημόσιο χρέος μπορεί να παριστάνει ότι είναι πραγματικό χρήμα για όσο υποστηρίζεται από μια ένοπλη ισχύ αντίστοιχη του μεγέθους του (δες παρακάτω το λήμμα «ΗΠΑ»).

Κρατική χρεοκοπία: Όταν ο Τάκης χρεοκοπεί πάει φυλακή. Όταν ένα κράτος χρεοκοπεί, σημαίνει ότι η ένοπλη ισχύς του δεν λογαριάζεται από τους ανταγωνιστές του αρκετά ώστε να συμφωνούν ότι τα λεφτά υπάρχουν. Αλλά η ένοπλη ισχύς του παραμένει, και χρησιμοποιείται για να διαπραγματευτεί με τους δανειστές του τι σκατά θα γίνει τώρα που τα λεφτά δεν υπάρχουν. Επειδή οι δανειστές του σε τελική ανάλυση είναι άλλα κράτη με τη δική τους ένοπλη ισχύ, η όλη διαδικασία ιστορικά έχει καταλήξει με διάφορους τρόπους, από την «επιβολή όρων» έως τον ανοικτό πόλεμο.

Κούρεμα του χρέους: Το άλλο όνομα της κρατικής χρεοκοπίας· εφευρέθηκε τώρα τελευταία.

Εμπορικό ισοζύγιο: Η αξία των εισαγωγών σε σύγκριση με την αξία των εξαγωγών ενός κράτους. «Θετικό εμπορικό ισοζύγιο» σημαίνει ότι η αξία των εξαγωγών είναι μεγαλύτερη από την αξία των εισαγωγών, οπότε στην κρατική επικράτεια εισέρχεται χρήμα. «Αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο» σημαίνει ότι από την κρατική επικράτεια εξέρχεται χρήμα. Τα κράτη βρίσκονται σε διαρκή αναζήτηση θετικού εμπορικού ισοζυγίου, δηλαδή σε διαρκή εμπορικό πόλεμο αναμεταξύ τους.

Νομισματική ισοτιμία: Η σχέση της αξίας ενός νομίσματος προς τα νομίσματα των ανταγωνιστών. Η υποτίμηση ενός νομίσματος τονώνει το εμπορικό ισοζύγιο με τρόπο που αναλύεται στο κυρίως κείμενο.

Ευρωπαϊκή Ένωση: Μεταπολεμική διακρατική συμφωνία με στόχο την οικονομική ανάπτυξη του γερμανικού καπιταλισμού δίχως πόλεμο. Το γερμανικό κεφάλαιο μπορούσε να εξαγάγει εμπορεύματα στην επικράτεια των «εταίρων» του δίχως εμπόδια. Δηλαδή αποκτούσε επιτέλους τον «ζωτικό χώρο» που δύο φορές είχε αποτύχει να διεκδικήσει με τα όπλα. Σε αντάλλαγμα όμως έπρεπε να πληρώνει όλους τους υπόλοιπους, μια διαδικασία που στην Ελλάδα γνωρίζουμε με ονόματα όπως «απορρόφηση κοινοτικών κονδυλίων».

Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής: Μεταπολεμική διακρατική συμφωνία όπως η προηγούμενη. Η διαφορά είναι ότι εδώ το «μεταπολεμικό» αναφέρεται στον αμερικανικό εμφύλιο πόλεμο και ότι η συμφωνία συνάφθηκε με κέντρο εκείνους που νίκησαν και όχι εκείνους που έχασαν. Όπως η Ε.Ε, ετούτη η συμφωνία έχει μία κεντρική τράπεζα και ένα νόμισμα· αντίθετα με την Ε.Ε., διαθέτει επιπλέον έναν στρατό και μια εθνική ιδεολογία. Οι ΗΠΑ είναι κράτος, η Ε.Ε. όχι. Κατά συνέπεια, οι ΗΠΑ μπορούν μέχρι στιγμής να κάνουν όση «ποσοτική χαλάρωση» τραβάει η ψυχή τους. Και να λένε με άνεση «όποιου του βαστάει, ας πει ότι έχω χρεοκοπήσει».

Κανένα καπιταλιστικό κράτος, ποτέ στην ιστορία, πουθενά στον πλανήτη, δεν αύξησε οικειοθελώς τις εισαγωγές του δίχως αντάλλαγμα. Η μείωση των εισαγωγών και η αύξηση των εξαγωγών είναι ο τρίτος σημαντικότερος λόγος ύπαρξης του καπιταλιστικού έθνους κράτους (ο πρώτος είναι να βάζει την εργατική τάξη στη θέση της, ο δεύτερος να κάνει πόλεμο με του ομοίους του). Τα καπιταλιστικά κράτη προτιμούν να κάνουν πόλεμο απ' το να αυξήσουν τις εισαγωγές τους δίχως αντάλλαγμα. Αυτό είναι γνωστό στους ειδικούς του ΔΝΤ, στους συμβούλους της κακιάς κυρίας Μέρκελ και φυσικά στα αφεντικά της Ελλάδας, της Ισπανίας, της Ιρλανδίας και της Πορτογαλίας.

Οπότε η Ευρωπαϊκή Ένωση ουδέποτε υπήρξε μια φιλανθρωπική εταιρεία αλληλοβοήθειας μεταξύ κρατών που «χάνουν έδαφος» και κρατών που βοηθάνε εκείνους που χάνουν έδαφος. Η Ευρωπαϊκή Ένωση υπήρξε μια περίπλοκη συμφωνία συνύπαρξης αντιμαχόμενων συμφερόντων που είχε στηθεί ακριβώς γύρω από τις εισαγωγές και τις εξαγωγές. Η συμφωνία είχε ως εξής: από τη μια ο γερμανικός καπιταλισμός εξήγαγε τις μαλακίες του ελεύθερα και έβρισκε φτηνούς εργάτες. Από την άλλη, όλα τα υπόλοιπα κράτη δανείζονταν τζάμπα και δέχονταν «ευρωπαϊκές επιδοτήσεις με στόχο την ευρωπαϊκή σύγκλιση». Είχαν αυξήσει οικειοθελώς τις εισαγωγές τους, αλλά είχαν σημαντικά ανταλλάγματα. Το όλο σχήμα μπορεί να περιγραφεί σαν ένα είδος διακρατικού κείσινιανισμού: το κράτος κάνει δημόσιες δαπάνες και τονώνει την οικονομία. Μόνο που εδώ το κράτος ήταν το γερμανικό κράτος και οι «δαπάνες» κατευθύνονταν εκτός των συνόρων του, με στόχο την τόνωση των γερμανικών εξαγωγών. Η λέξη κλειδί σε όλα αυτά δεν είναι «Ευρωπαϊκή Ένωση», αλλά «κράτος»· δεν είναι Βρυξέλλες, αλλά Βερολίνο, Παρίσι, Αθήνα κλπ. Είναι εξαιτίας αυτής της διαφορούλας που το γερμανικό κράτος, όχι, δεν θα αυξήσει τις εισαγωγές του και είναι για τον ίδιο λόγο που η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα τώρα τελευταία δεν έχει όρεξη να δανείσει σε κανέναν κερατά.

3. Τι είναι το χρέος και τι είναι το κράτος

Είναι περίεργο που όλοι γνωρίζουμε τα βασικά της διαδικασίας που λέγεται «δανεισμός», αλλά όταν μιλάμε για τα κρατικά δάνεια και χρέη παριστάνουμε ότι δεν καταλαβαίνουμε γρι. Λοιπόν, έστω ότι ο Μήτσος δανείζεται από τον Τάκη δέκα ευρώ και υπόσχετα να τα δώσει πίσω σε μια μέρα. Ο Τάκης πιστεύει τον Μήτσο γιατί ο Μήτσος είναι φίλος του Τάκη και δεν θα διακινδυνεύσει τη φιλία τους για δέκα ψωροευρώ. Σε περίπτωση που ο Μήτσος δεν είναι φίλος του Τάκη, ή που τα λεφτά είναι πολλά, αναλόγως ποιότητας και βάθους των ανθρωπίνων σχέσεων, ο Τάκης (ο δανειστής), πρέπει να βάλει τον Μήτσο να υπογράψει ένα συμβόλαιο, κανονικά, με δικηγόρους και συμβολαιογράφους. Σε περίπτωση μη επιστροφής των χρημάτων με τους καθορισμένους όρους, ο δανειστής Τάκης θα κάνει μήνυση στον Μήτσο. Αν ο Μήτσος δεν θέλει να πάει στο δικαστήριο, θα έρθουν οι μπάτσοι και θα τον πάνε στο δικαστήριο με το ζόρι. Αν ο Μήτσος επιμένει να μην πληρώνει τα δανεικά, οι ίδιοι μπάτσοι θα κανονίσουν να κατασχεθεί η περιουσία του, ή να πάει φυλακή, αναλόγως των νόμων που έχει θεσπίσει το καπιταλιστικό κράτος. Αν ο δανειστής Τάκης ξηγιέται με συμβόλαια και μπάτσους, είναι νόμιμος και λέγεται τράπεζα. Αν δεν είναι τράπεζα, ο Τάκης λέγεται τοκογλύφος· σε περίπτωση στραβής, στέλνει τους μπράβους του για να πάρουν τα λεφτά του πίσω, οι μπράβοι ψάχνουν τον Μήτσο, τον βρίσκουν ή όχι και πάει λέγοντας, αναλόγως των νόμων του πεζοδρομίου.

Μετά από αυτή την μακροσκελή επισήμανση του προφανούς, μπορούμε να συμφωνήσουμε ότι όλοι γνωρίζουμε πως η πραγματική εγγύηση των δανείων είναι η βία. Τα λεφτά δανείζονται και επιστρέφονται γιατί στο βάθος υπάρχει η σίγουρη προοπτική των νόμων, των μπάτσων και του ένοπλου κράτους, ή η τρομακτική προοπτική των μπράβων, των σπασμένων χεριών κλπ. Αν δεν υπάρχει βία, δεν υπάρχουν και δάνεια.

Ας γυρίσουμε τώρα στις προτάσεις των οικονομολόγων του αγγλοσαξονικού κόσμου προς την κακιά κυρία Μέρκελ. Οι ίδιοι που σοφίζονται τις «προτάσεις» (ο Economist, το ΔΝΤ κλπ) γνωρίζουν ότι τα κράτη των οποίων τα συμφέροντα υπηρετούν, επιδίδονται μετά μανίας στην πρακτική της «ποσοτικής χαλάρωσης». Όπως είδαμε, αυτό σημαίνει πως η κεντρική τράπεζα πχ των ΗΠΑ, τύπωσε σε πέντε χρόνια 4 τρισεκατομμύρια ευρώ και τα δάνεισε στο κράτος των ΗΠΑ· σε αντάλλαγμα πήρε άλλα τυπωμένα χαρτιά που λέγονται ομολόγα. Και ποιος εγγυάται ότι αυτά τα τυπωμένα χαρτιά -χρήμα και ομολόγα- είναι όντως λεφτά και ότι μπορείς να αγοράσεις με αυτά εργασία και εμπορεύματα; Η ίδια η ένοπλη βία του κράτους των ΗΠΑ! Πράγματι, αν κάποιος αρνηθεί να πάρει αυτά τα λεφτά/ομολόγα, θα έρθουν οι μπάτσοι του κράτους των ΗΠΑ και θα τον βάλουν στη θέση του. Αν ο κάποιος είναι αρκετά ισχυρός ώστε να αγνοεί τους αμερικανούς μπάτσους, θα έρθει ο αμερικανικός στρατός.

Δηλαδή, θα πει κανείς, υπάρχει πιθανότητα κάποιος να αμφιβάλει ότι τα λεφτά που τυπώνει το αμερικανικό κράτος είναι όντως λεφτά; Βεβαίως και υπάρχει, ειδικά σε μια εποχή που τα δάνεια τείνουν να μην ξεπληρώνονται. Μάλιστα, από την ειδική θέση των νοτιών Βαλκανίων έχουμε δει με τα ματάκια μας τέτοια λεφτά να εξαφανίζονται ως διά μαγείας. Λέμε για τα δισεκατομμύρια ευρώ που εξαφανίστηκαν τότε που το ελληνικό κρά-

τος αναγκάστηκε να παραδεχτεί ότι αποκλείεται να ξεπληρώσει το «δημόσιο χρέος» του. Η όλη διαδικασία είχε βαφτιστεί «κούρεμα του χρέους», αλλά στην πραγματικότητα ήταν η αναγκαστική παραδοχή από τη μεριά του ελληνικού κράτους ότι τα δισεκατομμύρια ευρώ που βρίσκονταν στις ελληνικές τράπεζες και στα ελληνικά ασφαλιστικά ταμεία με τη μορφή ομολόγων, πολύ απλά δεν υπήρχαν. Στην περίπτωση του ελληνικού κράτους, τα ομόλογα που δεν υπήρχαν ήταν κάποιες δεκάδες δισεκατομμύρια ευρώ. Η κεντρική τράπεζα των ΗΠΑ, από την άλλη, έχει τυπώσει μόνη της τέσσερα τρισεκατομμύρια δολάρια και τα έχει δανείσει στο αμερικανικό κράτος. Αυτή τη στιγμή έχει στην κατοχή της κάτι χαρτιά που λέγονται ομόλογα και είναι πολύ αμφίβολο αν ποτέ θα ξαναγίνουν χρήμα.¹³ Κι όμως: η κεντρική τράπεζα των ΗΠΑ μπορεί να ισχυρίζεται ότι αυτά τα λεφτά υπάρχουν και αποτελούν τμήμα της περιουσίας της. Γιατί η ύπαρξη αυτών των χρημάτων υποστηρίζεται από την ένοπλη βία του αμερικανικού κράτους. Σαθρή η ισορροπία; Σαθρότατη. Αλλά όσο αντέξει. Εν τω μεταξύ, ο αμερικανικός καπιταλισμός δουλεύει και κάνει πόλεμο συσσωρεύοντας χρέος.

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα από την άλλη, δεν έχει αυτή την πολυτέλεια. Ας πούμε ότι τυπώνει λεφτά αβέρτα κουβέρτα, όπως η αμερικανική της αντίστοιχη και μετά δανείζει τα λεφτά στα κράτη μέλη της Ε.Ε, πχ στη Γαλλία. Σε αντάλλαγμα η ΕΚΤ θα πάρει γαλλικά ομόλογα. Ποια όμως είναι η ένοπλη ισχύς που εγγυάται ότι αυτά τα ομόλογα αντιστοιχούν σε χρήμα; Εδώ δεν θα βρούμε τίποτα αντίστοιχο με την ένοπλη ισχύ του αμερικανικού κράτους. Μόνο επιμέρους έθνη κράτη, καθένα με τους δικούς του νόμους και τη δική του ένοπλη ισχύ. Τι γίνεται σε περίπτωση που αυτά τα έθνη κράτη έχουν αποκλίνοντα συμφέροντα; Ποια είναι η ισχύς που θα πάει να μαζέψει τα λεφτά σε περίπτωση που το κράτος οφειλέτης αποδειχθεί κακοπληρωτής; Εδώ πια έχουμε μια σχέση που δεν μπορεί να κανονιστεί μέσω νόμων, απλούστατα γιατί κάθε καπιταλιστικό κράτος είναι «κυρίαρχο»· έχει τους δικούς του νόμους και τους προστατεύει με τη δική του ένοπλη ισχύ. Αν το γαλλικό κράτος αποφασίσει ότι είναι κακοπληρωτής, τα λεφτά που χρωστάει θα πρέπει να διεκδικηθούν από τους δανειστές στο πεδίο της μάχης. Ακριβώς όπως στην περίπτωση του τοκογλύφου Τάκη και των μπράβων του, αλλά σε κλίμακα κάπως μεγαλύτερη. Θα πρέπει τώρα να συνοψίσουμε τι καταλάβαμε από όλα αυτά.

4. Ευρώ και τανκς

Τον Απρίλιο του 2013 η Κύπρος βάρεσε κανόνι, ακριβώς όπως στα υποθετικά παραδείγματα του Μήτσου και της Γαλλίας. Και πράγματι η διαδικασία δεν ήταν ειρηνική. Το ελληνικό κράτος, για παράδειγμα, χρησιμοποίησε την ένοπλη ισχύ του ως υπονοούμενο για να «αγοράσει» τα εν Ελλάδι υποκαταστήματα των κυπριακών τραπεζών με το έτσι θέλω και να τα χαρίσει στην τράπεζα Πειραιώς. Οι Κύπριοι ήταν τόσο αδύναμοι που είπαν να μην το κάνουν θέμα και η ελληνική ένοπλη ισχύς έπαιξε σε άδειο γήπεδο. Αλλά όλα αυτά δεν πέρασαν εντελώς απαρατήρητα. Ιδιαίτερως μελαγχολικά, ο αναλυτής του Spiegel Βόλφγκανγκ Μορχάου είχε σχολιάσει με τα λόγια «πλησιάζει η μέρα κατά την οποία το ευρώ θα μπορεί να θωρακιστεί μόνο με τα τανκς. Και τότε δεν θα αξίζει πλέον να υπερασπιστεί κανείς το ευρώ».¹⁴

Το γερμανικό κράτος προφανώς δεν ξεπλάγνι. Επί χρόνια παρακολουθεί τους «εταίρους» να χρεοκοπούν ο ένας μετά τον άλλο. Και ανταποκρίνεται επιβάλλοντας «μνημόνια». Δηλαδή συμφωνίες περαιτέρω δανεισμού και παράλληλα περαιτέρω αποδυνάμωσης της κρατικής προστασίας των επιμέρους εθνικών αστικών τάξεων. Οι επιμέρους εθνικές αστικές τάξεις έπειτα μετακυλύουν το κόστος των νέων βραχυπρόθεσμων όρων συνύπαρξης με την Γερμανία στο εσωτερικό τους, στην εργατική τους τάξη και τη στρατιωτική της διαχείριση. Η όλη διαδικασία δεν είναι παρά μια βραχυπρόθεσμη, χειροτεχνική επιμήκυνση της διαδικασίας που ξεκίνησε το 2003 - 4 με την «διεύρυνση» της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Και σε κάθε περίπτωση, είναι προορισμένη να κρατήσει για όσο εξακολουθεί να είναι συμφέρουσα για τις επιμέρους εθνικές αστικές τάξεις. Αλλά η καπιταλιστική κρίση θα συνεχίσει να καλπάζει, οι μαλακίες που φτιάχνουν οι εθνικοί καπιταλισμοί θα

συνεχίσουν να μένουν απούλητες. Το τελικό αποτέλεσμα θα εξακολουθήσει να είναι η συσσώρευση χρεών που όλοι ξέρουν πως δεν μπορούν να ξεπληρωθούν.

Η απόφαση για το τέλος αυτής της τελευταίας θλιβερής φάσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν ανήκει τόσο στη Γερμανία, όσο στους λοιπούς «ευρωπαϊούς εταίρους». Και μην αμφιβάλλετε, θα είναι το τέλος που αρμόζει σε κάθε ιδεολογία περί «εξάρτησης», δηλαδή μια λαμπρή παλινόρθωση του έθνους κράτους και της ένοπλης ισχύος του, ένας «παλλαϊκός αγώνας για την εθνική ανεξαρτησία», μια φρίκη άνευ προηγουμένου. Θα είναι η ώρα που «το ευρώ» (δηλαδή η πολύμορφη συμφωνία που έως τώρα εξασφάλιζε την εξωτερική αγορά του γερμανικού κεφαλαίου με ειρηνικό τρόπο) «θα μπορεί να θωρακιστεί μόνο με τα τανκς».

Η διόλου κοντόφθαλμη κυρία Μέρκελ και κυρίως οι σύμβουλοί της, έχουν βαθιά γνώση των τεκταινομένων. Έχουν υπ' όψη τους ότι τα λεφτά που δανείζονται τώρα, στο μέλλον είναι όλο και πιο απίθανο να ξεπληρωθούν. Το μόνο που τους διαφεύγει είναι το πότε ακριβώς όλα αυτά θα καταρρεύσουν. Όσο η καπιταλιστική κρίση οξύνεται, όσο η ασάφεια θα ξεκαθαρίζει, η απροθυμία τους να αφήσουν την Κεντρική Ευρωπαϊκή Τράπεζα να δανείσει τους «εταίρους» θα είναι όλο και πιο έντονη. Μέχρι το ηρωικό τέλος, θα πρέπει να υπομείνουν τους «αναλυτές» και τους χαρακτηρισμούς τους. Όχι με τον εκνευρισμό του αδίκως κατηγορούμενου, αλλά με το αμήχανο χαμόγελο του παπατζή που κάποιος σκέφτηκε να του προσάψει έφεση στην ταχυδακτυλουργία.

1. Κώστας Καρκαγιάννης, «Μετεξεταστέοι» οι Προϋπολογισμοί Γαλλίας, Ιταλίας, Βελγίου, *Καθημερινή*, 28/11/2014.
2. «Η Αυτοκαταστροφική Στάση της Ευρωζώνης», *The Economist*, αναδημοσιεύθηκε στην *Καθημερινή*, 26/10/2014.
3. «Ο Μεγάλος Συμβιβασμός της Ε.Ε. με Ρώμη, Παρίσι και η Γερμανική Ανοχή», *Καθημερινή*, 2/11/2014.
4. Με την «πρόοδο της τεχνολογίας», το πράγμα γίνεται ακόμη πιο χυδαίο: απλά ένας λογαριασμός που αρχικά γράφει «μηδέν» πιστώνεται με όσα δισεκατομμύρια επιλέξει το «οικονομικό επιτελείο». Για την όλη διαδικασία χρησιμοποιείται ένα απλό πληκτρολόγιο.
5. «Το Μεγάλο Ρίσκο που Ανέλαβε η FED», *Bloomberg*, αναδημοσιεύθηκε στην *Καθημερινή*, 31/10/2014.
6. «Νέο Πακέτο Στήριξης για την Ιαπωνική Οικονομία», *Καθημερινή*, 1/11/2014.
7. Το ίδιο παράδειγμα είχαμε χρησιμοποιήσει την τελευταία φορά που ασχοληθήκαμε με το ζήτημα. «Μερκαντιλισμός, 16ος Αιώνας και Άλλοι Ξεχασμένοι Αρχαϊσμοί», *Antifa #35*, 3/2013.
8. Ηλίας Μπέλλος, «Πώς θα Ωφελήσει την Ελληνική Οικονομία η Υποχώρηση του Ευρώ Έναντι του Δολλαρίου», *Καθημερινή*, 5/10/2014.
9. Κώστας Καρκαγιάννης, «Δεν Βιάζεται να Αυξήσει τα Επιτόκια η Fed», *Καθημερινή*, 10/10/2014.
10. «Μερκαντιλισμός, 16ος Αιώνας και Άλλοι Ξεχασμένοι Αρχαϊσμοί», *Antifa #35*, 3/2013, όπως πριν. Έκτοτε φυσικά τα πράγματα έχουν γίνει χειρότερα με τελευταίο και κοντύτερο επεισόδιο τις «κυρώσεις της Δύσης εναντίον της Ρωσίας» και τα αναμενόμενα ρωσικά αντίποινα. Ξέρετε, όλα αυτά υπάρχουν και στο Internet.
11. Σχετικά με τη στρατηγική του γερμανικού καπιταλισμού, και με πολύ περισσότερα λόγια, μπορεί να δει κανείς το «Η Κύπρος στην Ε.Ε (ακολουθεί: ο Καραγκιόζης φούρναρης): Μια Εξαιρετικά Σύντομη Ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης», *Antifa #36*, 4/2013.
12. «Νέα Έκκληση ΔΝΤ στη Γερμανία για Αύξηση των Εισαγωγών», *Καθημερινή*, 2/10/2014.
13. Το ασαφές status των αμερικανικών ομολόγων επισημαίνεται διακριτικά με την έκφραση «η πώλησή τους [από την τράπεζα] θα ήταν από μόνη της μια πρόκληση» στο «Το Μεγάλο Ρίσκο που Ανέλαβε η FED», *Bloomberg*, 31/10/2014, όπως πριν.
14. «Η Κύπρος στην Ε.Ε. (...)», όπως πριν.